

Vallibona

A la vora del riu Cervol

per J. Emili Fonollosa

Vallibona és un municipi situat a la comarca dels Ports i està prop del naixement del riu Cervol. El seu nucli poblacional es troba totalment envoltat de muntanyes, a 666 m. Entre les elevacions més importants estan el Tossal Gros (1.253 m.), les Moles de la Clapissa, el Turmell (1.281 m.) i la Talaiola (948 m.). El seu terme municipal és dels més grans de la província, 91,58 km²; la major part està cobert de pins, carrasques i roures.

El riu Cervol recorre el seu terme de ponent a llevant, durant la major part del recorregut es troba sec, però les seues avingudes, per sort molt espaiades, solen ser molt cabaloses. Actualment, té un cens que ronda els 110 habitants, tot i que no són més de mig centenar els que hi viuen durant tot l'any, la majoria gent major.

Durant les vacances i caps de setmana la seua població augmenta, són nombroses les persones que tenen una segona residència al poble. Molts descendents de famílies de la població han anat reconstruint les seues cases. La restauració de les antigues cases s'ha fet amb bon gust i sense trencar l'estil constructiu i urbanístic.

El nucli poblacional pareix procedir d'un assentament àrab. El 1223, després de la conquesta cristiana, va ser donada a poblar per Blasco d'Alagó amb fur i costums de Saragossa. Llegim en la

Geografia de la província de Castelló, obra de D. Carlos Sarthou Carreres publicada en 1918, en el breu capítol dedicat a Vallibona que: "Considera's esta vila com de temps de la invasió aràbiga (...) quedant deserta fins a 1271 que va ser encarregat de repoblar-la D. Blasco d'Alagón". Més tard va passar a formar part de l'abat del convent de la Tinença de Benifassà.

Posteriorment passaria a la Corona, sota la jurisdicció de Morella, de la qual s'independitzaria com a municipi al febrer de 1691. Al seu territori es va formar, l'any 1834, una de les primeres partides del cabdill carlí Cabrera. Durant els anys 40 d'aquest segle, com tota la zona, va tenir una intensa activitat el maquis.

La seua ja mínima economia es basa en l'agricultura de secà: blat, cada vegada menys, i la ramaderia, sobretot d'ovelles i alguns caps de vacum. En els últims anys, el turisme ha començat a ser també una font d'ingressos, amb l'obertura d'un hostel-restaurant a l'antic quarter de la Guàrdia Civil i la conversió de velles edificacions en vivendes de turisme rural. Hi ha, a més de l'hostal, dos bars, així com servei de carnisseria, ara només una vegada per setmana i una botiga menudeta d'alimentació. Així mateix, periòdicament arriben comerciants de Calaceit i Xert a oferir fruites, verdura, peix, etc.

Les seua festa principal és Sant Domènec, que se celebra tradicionalment el primer diumenge d'agost. A l'ermita del mateix nom es fa una romeria molt animada, la qual dona pas a les festes d'estiu. Últimament també s'ha reviscolat la festa de Sant Antoni. En la seua gastronomia destaca el pernil, la carn salada i fumada, el recapte (olla de verdures, patates i porc) i la quallada.

L'Església i el conjunt heràldic

L'Església de l'Assumpció conserva, mal que bé, un dels alfarges mudèjars, sense cap exageració, més importants de la Península. L'Església és neoclàssica però per damunt de les seues falses voltes s'amaga l'alfarge malparat, amb una esplèndida decoració heràldica. Si avui podem comptar quasi mig centenar de blasons, de principis del s. XV, en un primer moment n'hi hauria més de dos centenars.

En la Geografia de la Província de Castelló, obra de D. Carlos Sarthou Carreres publicada en 1918, referint-se al temple diu: "L'Església parroquial, dedicada a l'Asunción, res de particular ofereix: és una nau amb regulars altars de fusta tallada i algunes pintures que no són roïnes". En data desconeguda (tal vegada en el s. XVIII), quan es va modernitzar el seu aspecte i es va construir la Capella de la Comunió, seguint les directrius de Trento es va reparar la deteriorada sostrada i se'n degueren perdre dos terços. El que s'ha conservat, dos o tres cruixies d'uns dels faldons, mostren aquesta esplèndida col·lecció heràldica. Una de les seues particularitats és que pràcticament no es repeteix

cap escut i la majoria d'ells estan en prou bones condicions de conservació, a pesar del seu secular abandó. Són singulars, encara que no desconegudes, les talles dels caps de les sabates, d'excel·lent factura, on es recolzen les jàsseres que suporten les biguetes i llistons, formant caps pseudohumans amb forma de felí amagat. La Conselleria té la intenció ferma de restaurar-los.

Per què hi ha un conjunt heràldic d'estes característiques en un poble xicotet i apartat dels Ports de Morella?. Segons l'historiador Alfred Gómez, la resposta en principi vindria donada perquè en la dita Església es va celebrar en el seu dia una important reunió "d'Estat". En el primer terç del segle XIV van viure la ciutat de Morella i pobles confrontants una sèrie de successos políticoreligiosos d'una gran transcendència. Morella era el punt de confluència dels tres regnes, i per tant, punt clau de reunió. L'any 1410 moria Martín l'Humà i la zona es va presentar com l'escenari de les pugnes polítiques pel tron.

El 1411 les batalles entre els partidaris de Ferran, recolzat per Benedict XIII, a la capital dels Ports i els partidaris del comte d'Urgell, a les poblacions de l'entorn de la fortalesa van ser constants. La zona es va convertir en l'eix de la crisi política, donant-se cita tots els alts càrrecs polítics i religiosos. Conflictes que es va dirimir a l'any següent a Casp.

El 1414, de nou Morella va ser seu d'una important reunió. L'acord per acabar amb el Cisma d'Occident. En les conversacions es van assegurar el rei Ferran, Benet XIII -El Papa Luna- i Sant Vicent Ferrer. Durant tres mesos es van succeir l'anada i vinguda d'alts perso-

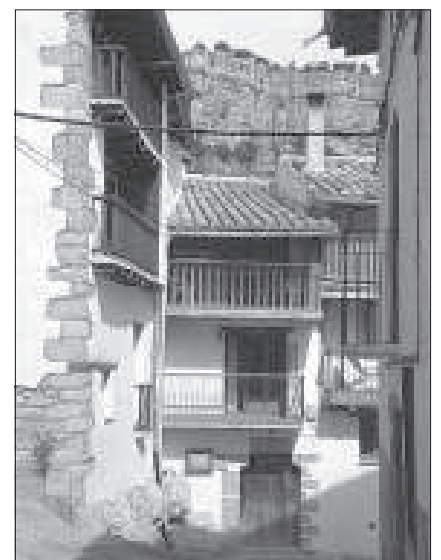
natges d'estat, conversacions, pactes i acords. És per això, que la decoració de l'alfarge de Vallibona es deu sens dubte a la celebració ací d'una reunió per tractar d'algun dels conflictes que es mouen en eixos anys per la zona, com es reafirma Gómez.

De l'estudi heràldic portat a terme es dedueixen interessants conclusions, però ha de ser la química qui tinga la primera paraula. La cosa, encara que parega sorprenent és així, perquè una de les dificultats majors és que els colors, envel·lits i enfilats, ofereixen dificultats de distinció. Així, plates i grocs (=or) es confonen; així com els negres, verds i blaus (=sable, sinople i atzur). I de sobres és sabut que els colors (esmalts i metalls) són fonamentals en la interpretació heràldica.

D'altra banda, en portar a terme els treballs *in situ* per a consolidar la coberta, podrà estudiar-se com era primitivament el temple, ja que consta d'una estructura complexa, amb fases posteriors controvertides i construcció posterior d'una capella annexa. Tot això en una vessant d'acusada pendent. A banda que l'historiador Alfred Gómez creu que el nivell del temple va sofrir importants intervencions, variant els seus racons, una cosa que caldrà també estudiar i analitzar.

Les ermites

En el terme municipal hi ha dues ermites, una dedicada a Santa Àgueda i una altra a Sant Domènec. Santa Àgueda presenta dues característiques singulars: és un peculiar temple romànic de reconquesta i es troba enclavat en una lloma de fortes ressonàncies esotèriques. La Conselleria ha promès des de fa temps una inversió per a reparar la seua sos-

trada i en els últims anys s'ha recuperat la romeria que es realitzava antany. Pel que fa a Sant Domènec, es diu que va ser construïda o va instar que s'edificara Sant Vicent Ferrer, en el segon decenni del segle XV. No obstant això, la documentació fa ja referència a Sant Domènec de Vallibona l'any 1289. Es mostra com un superb conjunt monàstic. També s'han realitzat inversions, que han permès la seua restauració parcial.

El retaule

Recentment, es van recuperar i van restaurar uns fragments de retaule gòtic, anònim i desconjuntat, excepció feta de la taula central que va ser arrancada en el seu dia per a construir en el dit espai una fornícula per a una imatge d'embalum. Es tracta del retaule de Sant Domènec, construït en el seu dia per a l'ermita dedicada al sant i que posteriorment va ser traslladat a l'església parroquial.

El retaule de Sant Domènec de Vallibona, realitzat en fusta, amb forma de pastera amb diversos nivells pictòrics es componia originàriament de dos cossos laterals de dos pisos i un central on, en el seu temps, apareixia representat el sant titular. Sobre aquest, es mostra una taula amb una escena de Crist nimbat entre Sant Domènec i Santa Caterina -o Sant Bernardí.

En la banda esquerra apareixen representades, dalt, les escenes del Trànsit i en la part inferior la menja servida pels àngels al sant. En la part superior dreta, l'escena d'una visió del sant davant d'un tríptic de Sant Miquel, Sant Pere i Santa Maria, i avall, la resurrecció d'un Bisbe. El retaule posseïa una predela amb representació de diversos sants entre els quals apareixen Sant Pere i Sant Pau i al centre es mostraven les imatges de la Verge i de Sant Joan, mutilades en el seu dia per obrir la fornícula.

Les escenes superiors queden rematades per arcs de tipus conopial. Es un retaule que s'emmarca perfectament dins de l'anomenada *Escuela del Maestrazgo* (1/3 del s. XV).

Fortificacions

Vallibona va comptar amb muralles, d'origen musulmà, de les quals avui només en queden restes. Destaquen especialment alguns dels seus portals-fossos amb l'estructura urbana més antiga. La torre, que actualment forma part de l'església parroquial, era una de les tres torres de defensa amb què comptava la

Des d'agui, on estava la Porta del fossar Vell, és despedida i rebuda cada set anys La Rogativa de Vallibona a Pena-roja (segle XIV) Per a recordança es va col·locar aquesta placa el 12 de maig, festa de l'Ascensió del Nostre Senyor, de 1991. Any de ROGATIVA

població, habilitada per a construir el campanar. És una de les escasses restes d'arquitectura mudèjar que encara es conserven.

Les restes de la Torre del Molí, que es troben a pocs quilòmetres del poble al costat del riu Cervol, són els vestigis d'una torre que sembla que ja existia a l'època en què va ser poblada la vila i està situada en l'anomenat Molí de la Torre. Finalment, la masia de les Torretes és una construcció medieval amb torre per a la defensa.

Pena-roja de Tastavins

Conta la llegenda que en el segle XIV una pesta va deixar Vallibona sense xiques. El capellà, Mossén Pinyol, va proposar als set xics fadrins, que amb uns pocs vells eren els únics supervivents, mamprendre el camí de la Tinença de Benifassà a la recerca de parella amb qui repoblar Vallibona. El mateix panorama desolador van trobar a Castell de Cabres i a Coratxa fins que van arribar defallits a l'ermita de la Mare de Déu de la Font de Pena-roja, on els va donar acolliment el seu ermità.

Quan van donar a conèixer les seues pretensions i després de resar a la Verge, el capellà de Pena-roja, mossén Bruny, els va posar en contacte immediatament amb una dona major, la tia Petronila, a qui la pesta li havia deixat al càrrec set nétes òrfenes. Va passar molt poc temps i els set joves contreien matrimoni amb les set nétes de la tia Petronila. Des d'aquell moment, els vallibonencs van fer la promesa d'anar a visitar la Mare de la Font cada set anys, pelegrinant en romeria des de Vallibona.

La romeria

El divendres posterior al dia de l'Assumpció, al sis del matí es congreguen els vallibonencs per començar la ruta. El pelegrinatge es fa a través de bells paratges, com el cingle de Sant Jaume i les Roques del Masmut, grans monòlits rogencs. A la Font del Mas Roig és tradició parar per fer un descans. Des del pelegrinatge de 1956 està permesa la participació també de les dones.

A l'arribada dels pelegrins, els penarogencs els rebien amb les seues cases obertes de bat a bat. Després de l'intercanvi d'estendards i vares de comandament, a l'església parroquial es representa "Pena-roja i Vallibona, pobles germans", obra teatral creada per Desideri Lombarte i readaptada pel sacerdot Francesc Vives i amb la qual es recorda com va sorgir la relació entre els dos pobles. No falta la visita a l'ermita de la Mare de Déu de la Font. Els vallibonencs pernecten aquella nit a les cases dels seus "germans" pena-rogencs, fins a l'endemà quan mamprenen el camí de tornada, per una ruta distinta.

En l'última romeria, el 1.998, hi va haver una extraordinària participació, superant amb escreix la d'anys anteriors, sobretot van ser molts més els qui van fer el trajecte a peu.

A la façana del temple parroquial vallibonenc, un gran retaule ceràmic recorda l'agermanament d'aquests dos pobles. Aquest ancestral pelegrinatge va arribar a caure en desús, però en les últimes dècades s'ha vist revitalitzat davant de l'entusiasme dels qui no volen perdre les moltes tradicions de les nostres comarques.

Pena-roja de Tastavins, xicotet poble de menys de sis-cents habitants del Baix Aragó, és la millor mostra que la generositat i l'agraïment segueixen sent virtuts humanes, com ben patent va quedar en l'última pelegrinació. Els pena-rogens van omplir d'atencions fa dos anys al més d'un miler de persones que van arribar, algunes de les quals ni tan sols eren vallibonencs ni descendents d'esta població. L'emoció es reflectia en molts dels rostres dels vallibonencs, no sols per tan afortunats com se sentien, sinó també en recordar que si estaven allí era perquè fa sis-cents anys Vallibona va poder continuar sent un poble amb vida gràcies a aquells set jóvens que van trobar nòvia'.

Durant l'estada a Pena-Roja, a ningú no se li va sentir una sola crítica sobre el acolliment dispensat. La millor mostra va estar en el sopar multitudinari, a base de fesols, arròs i abadejo per conservar la tradició. Cinquanta pena-rogens de variades edats van servir a més de vuit-cents visitants, en un pavelló polisportiu ple. Els visques pel bon tracte rebut no van cessar en tot el sopar que, a més a més, va tenir la sorpresa d'una apagada elèctrica. Va haver-n'hi per a tots, fins i tot per a aquells que no s'havien inscrit prèviament.

Els moments més emocionants, no obstant això, van ser quan després de caminar quasi trenta quilòmetres a peu des de Vallibona, durant prop de nou hores, es va produir la trobada al paratge conegut com Pont Xafat. Tota Pena-roja estava allí, llàgrimes als ulls d'alguns mentre s'intercanviaven el Crist i el guió de la Verge i es feien la salutació oficial els dos alcaldes.

Unes tres-cents cinquanta persones van fer els vint-i-nou quilòmetres a peu, totes amb el gaiato facilitat pels respon-

sables de la festa a Vallibona, els qui a més a més van donar desdejuni i esmorzar per a tots els pelegrins, en un altre extraordinari exemple de generositat. Es va comptar amb ajuda de cavalls i vehicles tot terreny, que van assistir als pocs que no van aguantar la marxa. A Pena-Roja van arribar també centenars de persones en turismes i autobusos. Allí van estar presents els alcaldes de Morella i Vilafranca i regidors de l'Ajuntament de Vinaròs.

Faenes perdudes

La batuda

Jaume Meseguer Jovaní i Vicent Allepuz Llopis, dos vallibonencs amb moltes hores d'experiència a batre, deien que "el qui no bat al juliol, no bat quan vol" en recordar-nos que el blat se segava a finals de juny i principis de juliol, dedicant-se al batre els dos mesos centrals de l'estiu. De bon matí començava la

tasca i no s'acabava fins a la vesprada quan ja es ventava per separar el gra de la palla. Copeta d'aiguardent i trago d'aigua freda quan es feia un descans i a l'hora de menjar, *frito* amb ous i una bona bota de vi (el *frito* és l'om fregit i conservat amb oli, un dels menjars més tradicionals de Vallibona).

Començava la tasca del batre tirant les garbes (els feixos de palla), s'escampava per l'era i llavors es preparaven els matxos, als quals se'ls cordava el trill, peça plana de fusta amb pedrenyeres, pedres afilades per matxucar la palla. Tot seguit, a pegar voltes, amb el llaurador damunt del trill per conduir el matxo i per fer pes. Mentre, es cantaven les cançons típiques del poble, com també es va fer en la demostració.

Després de la batuda, calia ventar el gra amb les forques per acabar-lo de separar de la palla.

- Avui hem fet lloca, -es deia els dies que no bufava el vent i es quedava l'era-da sense triar.

Quan tot estava triat, es carregava als matxos i cap a casa; el blat, per a fer la farina i el pa; la palla, que es portava amb aixàvigues (xarxa semblant a la de pesca) com a aliment dels animals i el pallús, per eixugar els purins i fer fem; tot s'aprofitava, com ens contaven Jaume i Vicent.

A Vallibona es batia en molts llocs diferents; hi havia quatre o cinc eres, com la del Prigó o la del Barranc i tots els masos batien ja que el blat era un dels elements de subsistència. Les dones eren autèntiques especialistes a separar amb sedassos el segó de la farina i fer després del pa.

Quan s'acabava l'època del batre, es feia una gran festada amb paella, carn

torrada, pastes i pollastres dels d'abans, de casa, com deia Meseguer.

Cap als anys cinquanta, va haver-hi fortíssimes pluges que s'endugueren la major part dels horts del poble i també es produí la famosa gelada, això va ser determinant per a perdre's el conreu del blat, com ens recordaven amb tristor tots dos vallibonencs. La feina del batre va començar llavors a perdre's i quedà després totalment eliminada amb l'aparició de les màquines batedores. Cap a mitjans de la dècada dels seixanta encara hi havia algun vallibonenc que triava el blat d'aquesta manera.

Plegar olives

Segons contaven Tere Izquierdo i Pili Ibáñez, en la primavera es repartien adobs orgànics -fem de matxo o d'ovella- per tot el tros. Després venia el llaurat, feina que consistia a preparar la terra abans i després de la collita. Les eines que s'utilitzaven a l'hora de llaurar eren la xaruga o xeruga i la pollegana, la més primitiva de les quals era aquesta darrera. La diferència bàsica entre aquests dos estris és que la xaruga colgava la pedra i la pollegana la feia surar, és a dir, produïa un llaurat més superficial.

Calia també esllemenar, aquesta acció permetia netejar els arbres de les rames seques o velles. Els hòmens que es dedicaven a aquesta feina s'anomenaven esllemenadors. En aquesta tasca s'emprava el sorrac.

També es treien els bordissets de les rames. Aquesta acció permetia deslliurar l'arbre dels brots que naixien al seu voltant o a la mateixa soca. També és coneguda l'expressió traure pollissos. Una altra feina era netejar els arbres dels rebrots que surten fora de lloc.

Espedregar consistia a traure les pedres que molestaven abans de la recollida per tal que no es barreguessen amb les olives. La temporada d'entaular era a l'octubre, després d'haver llaurat. La finalitat d'aquesta acció era deixar la terra plana per facilitar la recollida del fruit. Per a aquesta feina s'utilitzava la taula d'empostar que era una taula de fusta enganxada al matxo mitjançant els reculants. El masiver es plantava damunt de la fusta, cosa que li permetia dirigir l'animal. Si l'home era prim, s'ajudava d'un altre home o d'unes pedres.

Els Maquis

Vallibona també va viure intensament el fenomen dels maquis. Els maquis eren persones que en un principi, en acabar la Guerra Civil Espanyola, varen anar a seguir lluitant contra el feixisme a la resistència francesa i que, a les acaballes de la II Guerra Mundial, van continuar la lluita de guerrilles contra Franco, esperant un ajut de les potències aliades per poder enderrocar el règim.

A Vallibona estaven enquadrats dins l'anomenada AGLA (Agrupación Guerrillera del Levante y Aragón), que tenia diverses partides que es movien per la zona de Morella, el Baix Aragó, la Tinença i Els Ports de Tortosa-Beseit, segons relata Marc March.

El *modus operandi* dels maquis era la realització d'accions de vegades testimonials, de vegades més greus, amb l'intent d'aconseguir propaganda i mantenir la il·lusió de les persones que no estaven d'acord amb aquell règim implantat per la força. Aquestes accions anaven des de l'atrancament de bancs i de trens correus, fins al segrestament de persones (generalment relacionades amb el règim) per demanar un rescat.

En aquell moment, molts veïns de Vallibona, com també passava en la majoria dels pobles del voltant, vivien als masos, eren masovers que treballaven la terra, criaven els seus animals i tot allò que no tenien i necessitaven ho compraven amb els excedent dels seu treball ho; podria considerar-se com una economia d'autosuficiència.

Tota la lluita entre el Maquis i la Guardia Civil, molt sovint els era aliena a però es trobaven enmig del foc, en zona de guerra; en un primer moment les relacions entre els masovers i els maquis eren fluides i de respecte; tenim testimonis en què els maquis pagaven "molt bé" als masovers perquè anessen a comprar al poble tots els queviures que necessitaven per a subsistir; hi havia una relació de respecte i intercanvi.

Tal com van avançar els anys de la postguerra, la repressió i la lluita contra els maquis es va fent més intensa; els masovers que col·laboren amb el maquis son sistemàticament detinguts i tancats a la presó com a *enlace con Bandoleros*; alguns d'aquest masovers, abans de ser detingut s'ajunten amb les partides maquis per no ser tancats o morts; d'aquí la gran quantitat de pagesos que se'n van amb els guerrillers, no per la seva ideologia sinó per por a ser detinguts per la Guàrdia Civil, segons seguia contant March.

Per altra banda, la Guàrdia Civil forçava a concentrar les persones que vivien a les masades, a anar a residir al poble o vendre les seves terres i emigrar a d'altres poblacions més tranquil·les.

Els masovers que es quedaven estaven entre dos focs; tenien molts problemes, ja que sovint coneixien persones dins de les partides maquis, com la famosa "Pastora", però tenien por d'ajudar-los ja que si se arribava a oïdes de la Guàrdia Civil, podien ser detinguts per col·laboradors; això va generar molta por i desconfiança a tothom.

Els va trencar l'estil de vida. No es permetia anar a treballar abans de sortir el sol i s'havia de tornar al poble abans que es pongués, cosa que va suposar un progressiu abandonament dels masos i el desplaçament de les muntanyes.

Aquesta concentració al pobles temporalment va ser absorbida però en tant que el fenomen maquis s'anava allargant (cal pensar que va anar des de 1942 fins 1954) s'havien de buscar altres solucions i moltes masades varen ser malvendudes i els masovers i persones que hi treballaven, varen haver d'emigrar a altres pobles a buscar faena.

Socialment va haver un trencament de l'estructura social d'aquest poble; les persones que marxaven, sovint eren persones joves i les de més gran edat es quedaven al poble.

Econòmicament, podem dir que el model de vida autosuficient de les masies dels Ports va desaparèixer sistemàticament. D'aquí la gran quantitat de masos que hi han al terme de Vallibona i que actualment estant deshabitats i gairebé en runes, com conclou Marc March en el treball que va publicar en el llibret de festes i es recull en la web www.vallibona.net.

La Rondalla

Una de les tradicions que Vallibona, ha aconseguit recuperar és la seua rondalla que, sota el nom de la Ronda està integrada per una vintena de persones, que es reuneixen només una vegada a l'any per a efectuar una única actuació.

Des de fa una desena d'anys, el final de les festes majors vallibonenques té com a protagonista aquest grup de persones de les més variades edats (abunden els jubilats però també hi ha algun jove). Amb les seues guitarres, llaüts, bandúrries, acordions, trompetes, baix, bombardins i clarinets, es passegen per tota la població interpretant fins quasi cinc desenes de cobles diferents, un bon nombre d'elles dedicades a la Mare de Déu del Pilar. Davant de la casa de cada una de les dames de festes, la Ronda es deté, dedica una cobla a cada dama i a continuació reposa forces amb dolços i productes típics de la terra per a continuar després el recorregut, seguida d'una multitud.

Entre els actuals integrants, es troba la major part dels que formen la xaranga local "Soroll", nascuda quasi al mateix temps que les festes d'agost, celebració moderna impulsada per aquells convençuts que Vallibona durant l'estiu havia d'oferir algun al·licient més als seus visitants, a part de la bellesa dels seus paratges i altres atractius naturals.

Els membres de "La ronda" només necessiten assajar durant una bon estona abans de la seua única actuació anual. Els dies de festes d'agost són quasi els únics moments de l'any en què coincideixen tots en la població, ja que en la seua major part resideixen en altres municipis, encara que siguen nadius de Vallibona.

El pregoner

Vallibona ha recuperat la figura del pregoner per a portar a terme la informació municipal, després de fer servir altaveus durant vint anys. Fa uns anys a Vallibona van substituir la labor del pregoner per uns altaveus que des de l'edifici de l'ajuntament feien saber als habitants d'aquest municipi les novetats municipals. No obstant això, coses de la tècnica, els altaveus es van avariar i l'ajuntament va pensar que no estaria malament tornar als vells temps i recuperar la figura del pregoner, que havia desaparegut feia temps.

Com al consistori ja no hi ha agutzil l'alcalde va pensar en algú popular entre tots els veïns i amb ganes de comunicar les notícies. Aqueix algú era José María Meseguer Ulldemolins, que des de fa més de dos anys recorre els empinats i estrets carrers de Vallibona reci-

tant el ban repetides vegades, després de fer sonar la seua peculiar trompeteta per a avisar que hi ha alguna cosa important que dir.

Amics de Vallibona

La inauguració del museu etnològic es va fer coincidir aquest estiu amb l'homenatge realitzat als llocs més típics de Vallibona, l'altra gran iniciativa per a aquest 2000 d'Amics de Vallibona, associació que en dos anys d'existència ja ha organitzat diverses activitats per recuperar els costums del poble.

Es va realitzar un cercavila per la població, amb dames, autoritats i xaranga, procedint a descobrir una placa en cada lloc donant lectura a un text al·lusiu al mateix i cantant cançons. Cada lloc estava especialment guarnit. Es va començar amb l'escenificació d'una entrada triomfal a la vila a través de del Portal. El sentinella de la vila va obrir una porta especialment instal·lada en aquest lloc, donant pas a un recorregut per tot Vallibona.

Després de passar pel museu, es va acudir al Pelleric, era el lloc de càstic públic per a qui feia una malifeta; allí hi havia un ninot nugat a un arbre. Es va seguir per la Llotgeta, on es posava preu al carbó; el Planet, centre geogràfic del poble, on s'instal·là un pal amb indicacions de llocs del poble i el Perxi de l'Església, punt de trobada de moltes reunions on destacava un Crist construït amb troncs. Es va acabar als afores del poble, concretament a l'hospital, on s'acollia els forasters que no tenien casa.

Cada lloc típic queda ara per a la història amb una artística placa col·locada, que va ser descoberta per una dama de festes. Es va acudir en comitiva a cadascun dels llocs, amb la xaranga *El Soroll* i en cada un es va llegir un text, com ja es fera l'any passat quan es va muntar

l'exposició d'oficis antics. Cadascun dels racons típics va ser adornat amb una banderola amb l'escut del poble, així com amb altres elements que recordaven el passat.

Amics de Vallibona ha impulsat en col·laboració amb l'Ajuntament, el primer museu del municipi, que està dedicat als antics oficis. En l'espai que ocupava l'escola de les xiques, s'han instal·lat prop de trenta ninots en diferents escenes, que recorden algunes de les ocupacions més habituals quan Vallibona superava el miler d'habitants.

Així, es pot contemplar un ferrer, un grup de dones elaborant toquetes, altres fent botifarres en la matança del porc, un llaurador tirant d'un cavall fet amb troncs, bugaderes, teixidores...

També hi ha una mestra amb un taula de professor molt antiga, donant classe a dos alumnes (en record de l'antiga funció d'esta sala, recentment restaurada i ara cedida per l'Ajuntament).

Els veïns de Vallibona han començat a aportar alguns antics utensilis per a completar els fons d'aquest museu etnològic on també s'exposaren pintures sobre la població creades per Ernest Querol. El museu fou molt visitat durant aquest estiu, després de ser inaugu-

rat amb tots els luxes. En l'acte inaugural, en plenes festes majors, un grup de dones va cantar les cançons que havien après en eixa mateixa sala quan eren alumnes.

L'estiu passat, va tenir una molt bona acollida l'exhibició dels oficis antics que es va fer pels carrers. Molts dels ninots construïts en aquella ocasió van ser destinats al museu de Pena-roja de Tastavins, població turolenca agermanada amb Vallibona des de fa sis-cents anys.

La resta dels ninots ha passat a formar part del museu etnològic vallibonenc.

Per altra banda, l'associació Amics de Vallibona va crear l'any passat una pàgina a Internet, la qual ara ha passat a comptar amb domini propi, <http://www.vallibona.net>, amb la qual cosa aquesta població és una de les més menudes, si no la que més, de la província de Castelló que té una pàgina a la xarxa. La web està sent bastant visitada i es renova amb freqüència.

